

ОСВІТНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУЦІЇ

УДК 378.016 (430)

ЦЕНТРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У НІМЕЧЧИНІ

Лариса Пасічник

У статті висвітлено роль Центрів педагогічної освіти в оптимізації професійної підготовки вчителів у Німеччині. Автор зазначає, що Центри були створені як міжфакультетські підрозділи у структурі університету для координації професійної підготовки студентів, які отримують педагогічну освіту; визначає напрями роботи Центрів, які охоплюють всі фази підготовки: теоретичну (навчання в університеті), практичну (референдаріат) та підвищення кваліфікації вчителів. У статті подано узагальнену характеристику основних завдань, напрямів та форм роботи Центру педагогічної освіти та предметних дидактик університету Пассау (Passau), розкрито важливі функції Центру в оптимізації практичної підготовки вчителів.

Ключові слова: Центр педагогічної освіти; професійна підготовка вчителів; ступенева підготовка вчителів; трьохфазова модель педагогічної освіти: теоретичне навчання, практична підготовка, підвищення кваліфікації; професійна майстерність; професійна підтримка; академічна підтримка.

В умовах глобалізації та інтеграції світових процесів розвитку суспільства зростають вимоги до професійної та соціокультурної компетентності сучасного вчителя. Забезпечення якості вищої педагогічної освіти, модернізація змісту освітніх програм, впровадження новітніх організаційних форм та технологій навчання на основі сучасних наукових досліджень, підвищення мобільності студентів є основними напрямками розвитку вищої педагогічної освіти в умовах створення загальноєвропейського освітнього простору, що визначені у Бельгійському комюніке (2009).

Стратегічним завданням розвитку педагогічної освіти у Німеччині є модернізація її змісту та структури. За умовами Болонського процесу було уведено ступеневу підготовку, впроваджено модуляризовані навчальні програми та кредитно-трансферну систему. Водночас відбулися зміни у внутрішній структурі університетів. У багатьох із них з'явилися міжфакультетські підрозділи, Центри педагогічної освіти, діяльність яких спрямована на оптимізацію практичної підготовки студентів до професійної діяльності.

З огляду на це, дослідження роботи Центрів педагогічної освіти Німеччини може бути корисним в умовах реформування вітчизняної вищої педагогічної освіти за загальноєвропейськими вимогами.

Вивченню різних аспектів педагогічної освіти у Німеччині присвячено роботи таких дослідників як Н. Абашкіна, С. Бобракова Т. Вакуленко, В. Гаманюк, П. Каган, Н. Козак, Н. Махия, Л. Пуховська, А. Турчин та інших.

Питання модернізації професійної підготовки вчителів є актуальним й для німецьких дослідників: З. Бльомеке (S. Blömeke), М. Вінтера (M. Winter), Й. Кейффера (J. Keuffer), Р. Месснера (R. Messner), Е. Терхарта (E. Terhart) та ін.

Однак роль Центрів педагогічної освіти, основні завдання та напрями їхньої роботи не знайшли, на нашу думку, свого відображення у вітчизняних наукових публікаціях. Тому метою статті є аналіз основних завдань та висвітлення напрямів роботи Центрів педагогічної освіти у Німеччині.

Історичними передумовами створення Центрів педагогічної освіти у Німеччині стали процеси об'єднання вищих педагогічних шкіл з університетами. До 80-х років ХХ століття вчителів початкової, основної та реальної школи готували вищі педагогічні школи, вищі професійні школи, вищі школи мистецтв та вищі музичні школи, які акцентували увагу на засвоєнні майбутніми вчителями практичних педагогіко-дидактичних знань, умінь та навичок. Підготовка вчителів гімназій здійснювалася виключно в університетах і мала науково-теоретичну спрямованість. Нові тенденції суспільно-економічного розвитку у 60–70-ті роки ХХ століття сприяли підвищенню уваги до академічної підготовки вчителів усіх типів шкіл шляхом поступової інтеграції вищих педагогічних шкіл в університети. Таким чином, майже всі вищі педагогічні школи у Німеччині, за винятком землі Баден-Вюртемберг, до кінця ХХ ст. були інтегровані в університети.

Професійна підготовка вчителів у Німеччині складається з двох фаз: теоретичної (навчання) та практичної (референдаріату), а саме роботи у школі на умовах тимчасової посади та відвідування навчальних семінарів. Загалом, навчання в університеті триває 8–10 семестрів відповідно до спеціалізації. Період практичної підготовки (референдаріату) складає 12–18 місяців. Особливістю професійної підготовки вчителів у Німеччині є відсутність структурної та змістової єдності між фазами навчання та стажування. Фаза теоретичної підготовки (навчання в університеті) завершується складанням першого державного екзамену або повним виконанням професійно-орієнтованої магістерської підготовки. По завершенню другої фази (референдаріату) складається другий державний екзамен у іншій установі. Третьою фазою підготовки є підвищення кваліфікації впродовж професійної діяльності. Важливо зазначити також, що майбутні вчителі отримують теоретичну підготовку із дисциплін предметів викладання разом із іншими студентами на різних факультетах. Науковий характер теоретичної підготовки в університеті не враховує педагогічного професійного спрямування, що позначається на рівні практичної готовності студентів до роботи у школі під час стажування (референдаріату).

Безперечно, інтеграція вищих педагогічних шкіл в університети була важливим кроком для реалізації потреб сучасної школи у висококваліфікованих учителях. Проте особливості організаційної структури університетської підготовки, відсутність єдиного координаційного центру для студентів педагогічних спеціальностей, а також зв'язку між теоретичною та практичною фазами підготовки, брак практичної складової під час навчання, як, наприклад, шкільної практики та практичних занять, ізолюваність окремих компонентів підготовки один від одного спричинили численні критики щодо якості практичної підготовки майбутніх учителів та стали причиною незадоволення самих студентів. Одним із можливих шляхів розв'язання існуючих проблем було створення єдиного міжфакультетського підрозділу в рамках університету для координації професійної підготовки студентів, які отримують педагогічну освіту.

Ідея предметної та міжпредметної координації університетської підготовки вчителів існувала вже у 70-х роках ХХ століття, коли в рамках експериментальної моделі однофазової підготовки в університетах були створені «Центри педагогічної практики» або спеціальні комісії з питань практичної підготовки майбутніх учителів [3, с. 15]. Тому створення Центрів педагогічної освіти є, почасти, продовженням старої традиції. Однак, сфера діяльності сучасних Центрів є набагато ширшою. Основні завдання Центрів педагогічної освіти були визначені спеціальною комісією Конференції міністрів із питань освіти та культури (Kultusministerkonferenz) у 2000 році: координація освіти і підготовки; узгодження програм професійної підготовки та педагогічної практики студентів; забезпечення зв'язку між загальною та предметною дидактиками, теоретичною та практичною підготовкою з дисциплін предмету викладання; розробка, проведення та підтримка наукових досліджень у галузі розвитку шкільної та педагогічної освіти; надання допомоги у розробці академічних правил; планування, організація та координація прийому студентів на педагогічні спеціальності; аналіз якості професійної підготовки майбутніх учителів; надання консультацій при формуванні кадрового складу університету; надання академічної підтримки студентам педагогічних спеціальностей; розробка і впровадження дистанційних форм підготовки майбутніх учителів [3, с. 16].

Перші Центри педагогічної освіти було відкрито у 1995–2000 роках. Необхідність уведення ступеневої освіти, впровадження модуляризованих навчальних програм, розробка нових академічних правил прискорили процес створення центрів, яких зараз налічується більше 60. Загалом, центри мають різні назви: Центр педагогічної освіти (Zentrum für Lehrerbildung) університету Кобленц (Koblenz), Центр педагогічної освіти і предметних дидактик (Zentrum für Lehrerbildung und Fachdidaktik) університету Пассау (Passau), Професійна школа освіти (Professional School of Education) університету Бохум (Bochum), Центр педагогічної освіти і наукових досліджень (Zentrum für Lehrerbildung und Bildungsforschung) університету Росток (Rostock), Центр педагогічної освіти і наукових досліджень у галузі шкільної освіти (Zentrum für Lehrerbildung und Schulforschung) університету Лейпциг (Leipzig) та інші.

Проте відповідно до своїх завдань та напрямів роботи центри можна розподілити на два типи: центри професійної підтримки і науково-дослідні центри [2, с. 13].

Центр педагогічної освіти та предметних дидактик університету Пассау (Passau) у Баварії було відкрито у 2004 році з метою координації професійної підготовки впродовж навчання в університеті та стажування. Центр є структурним підрозділом факультету філософії і складається із наукового керівництва, центрального бюро, секретаріату та семи робочих відділів, що координують різні напрями роботи.

Основними завданнями Центру є:

- розробка, апробація та впровадження нових навчальних програм для першої (теоретичної) фази університетської підготовки з метою інтеграції теоретичних дисциплін з предмету викладання, фахово-дидактичної та психолого-педагогічної підготовки (загальної педагогіки, шкільної педагогіки, психології) із врахуванням логічної послідовності та наступності у їх вивченні;

- підвищення ефективності шкільної практики завдяки поєднанню теоретичної і практичної складових навчального процесу в університеті;

- проведення спільних заходів для підвищення кваліфікації керівників навчальних семінарів, які представляють другу фазу підготовки (референдаріат) та науково-педагогічних співробітників університету. Центр здійснює розробку, впровадження та аналіз інноваційних методів та технологій навчання впродовж обох фаз підготовки;

- створення спільної професійної мережі для покращення співпраці між університетом, керівництвом школи, методистами та позашкільними закладами для роботи з дітьми та молоддю;

- проведення наукових досліджень для покращення якості вищої педагогічної освіти та розвитку шкільної освіти. В рамках реформування системи підготовки вчителів акцентується увага на дослідженні ефективності впровадження нових дидактичних теорій та моделей підготовки;

- розробка та проведення заходів із підвищення кваліфікації вчителів-практиків у регіоні, а також інших працівників педагогічної та непедагогічної сфер діяльності [4].

На сучасному етапі Центром зроблено конкретні кроки для оптимізації практичної підготовки вчителів. Збільшено обсяг практичної підготовки під час навчання в університеті завдяки впровадженню різних видів педагогічної практики, координацію якої здійснюють співробітники Центру. Для підготовки студентів до роботи у школі залучаються досвідчені вчителі шкіл. Працівники Центру надають фахову допомогу методистам шкіл та студентам під час проходження практики. Розширення співпраці між школою та університетом сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх учителів та удосконаленню професійної майстерності вчителів із досвідом роботи. Наприклад, спеціальна лабораторія при кафедрі педагогіки та дидактики початкової шкільної освіти проводить спільні тренінги та науково-методичні семінари для студентів, вчителів шкіл, методистів, керівників наукових семінарів [5].

Співробітництво між школою та університетом допомагає зосередити увагу на актуальних проблемах сучасної школи і визначити пріоритетні напрями науково-дослідної роботи, які спрямовані на розробку нових моделей розвитку шкільної освіти на основі результатів сучасних педагогічно-дидактичних досліджень та концепцій розвитку інклюзивної шкільної освіти та педагогічної підготовки. Центр сприяє розвитку науково-дослідної роботи серед студентів та підтримує спільні проекти. Результати наукових досліджень розміщуються у спеціальних виданнях журналу «Парадигма» (Paradigma). В обговоренні та створенні спільної концепції розвитку педагогічної освіти беруть участь представники усіх трьох фаз підготовки: співробітники університету, керівники навчальних семінарів, представники регіональної Академії підвищення кваліфікації вчителів.

З відкриттям Центру було розв'язано деякі проблеми організації навчального процесу в університеті, а саме: інформування студентів про бази практик, вимоги щодо оцінювання їх результатів, координація зусиль викладачів теоретичних дисциплін та методистів, що керують практиками та інші. Відділ академічної підтримки студентів надає необхідну інформацію щодо академічних правил та порядку складання екзаменів, правил допуску до навчання у магістратурі для майбутніх учителів та проходження стажування (референдаріату), допомагає студентам молодших курсів у складанні індивідуального навчального плану. Крім того, студенти мають можливість отримати інформацію про навчання, практики та тимчасові короткострокові проекти за кордоном та їх фінансування, що сприяє підвищенню академічної мобільності студентів педагогічних спеціальностей.

Таким чином, слід відмітити важливі функції Центру педагогічної освіти та предметних дидактик університету Пассау (Passau) в оптимізації практичної підготовки вчителів, налагодженні зв'язків між університетом, школою, керівниками навчальних семінарів, підвищенні ролі науково-дослідної роботи.

Пріоритетним завданням педагогічної освіти Німеччини є забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів. У напрямі його реалізації розробляються нові навчальні програми, впроваджуються інтенсивні методи та технології навчання, поглиблюється науково-дослідна робота. Особлива увага акцентується на інтеграції теоретичних та практичних аспектів підготовки впродовж академічної та практичної фаз. Крім того, концепція навчання впродовж життя передбачає збільшення уваги до третьої (підвищення кваліфікації) фази підготовки.

Виходячи із поставлених перед ними завдань, Центри педагогічної освіти є координаційними підрозділами в структурі університету, спектр діяльності яких поширюється на всі фази підготовки: теоретичну (навчання в університеті), практичну (референдаріат) та підвищення кваліфікації вчителів.

Діяльність Центрів педагогічної освіти спрямована на забезпечення змістової єдності професійної підготовки майбутніх учителів впродовж навчання та стажування (референдаріату), надання академічної підтримки студентам, проведення наукових досліджень у напрямі розвитку шкільної та педагогічної освіти, розвиток співпраці між представниками усіх інституцій

відповідальних за підготовку вчителів, розробку та проведення заходів для удосконалення їх професійної майстерності.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні принципів професійної підготовки вчителів в Центрах педагогічної освіти у Німеччині.

Список використаних джерел:

1. Blömeke S. Zentren für Lehrerbildung. Entstehungszusammenhang, Modelle und Analyse der Leistungsfähigkeit [Електронний ресурс] / S. Blömeke. – Режим доступу: https://www.erziehungswissenschaften.huberlin.de/de/institut/abteilungen/didaktik/data/aufsaeetze/Konzepte_der_Zentren_fuer_Lehrerbildung.pdf
2. Erhebung von Grunddaten für Zentren für Lehrerbildung in Deutschland (2010) [Електронний ресурс] / Universität Trier. – Режим доступу: http://www.stifterverband.org/wissenschaft_und_hochschule/lehre/lehrerbildung/erhebung_grunddaten_zentren_lehrerbildung/erhebung_von_grunddaten_zu_zentren_fuer_lehrerbildung_in_deutschland.pdf. – Назва з екрана.
3. Terhart E. Zentren für Lehrerbildung: systematische Probleme, institutionelle Widersprüche, praktische Schwierigkeiten [Електронний ресурс] / E. Terhart. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=8W4uZ1xJQCUC&pg=PA30&lpg=PA30&dq=Zentren+für+Lehrerbildung+Blömeke&source=bl&ots=F3F_vz9GVY&sig=Zj0r6Q_X6ozyMIyTZh97wN6X0Kk&hl=ru&sa=X&ei=OIH
4. Zentrum für Lehrerbildung und Fachdidaktik [Електронний ресурс] / Universität Passau. – Режим доступу: <https://www.uni-passau.de/fileadmin/dokumente/einrichtungen/zlf/brosch1.pdf>. – Назва з екрана.
5. Zentrum für Lehrerbildung und Fachdidaktik [Електронний ресурс] / Universität Passau. – Режим доступу: <http://www.uni-passau.de/index.php?id=1249>. – Назва з екрана.